

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-41>

УДК 334.722:364.48

Гурочкіна Вікторія Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет;
Вища школа економіки в Варшаві (Польща)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-0189>

Браунагель Андрій Валерійович

здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3231-5181>

Viktoriia Hurochkina

State Tax University;
Warsaw School of Economics

Andriy Braunagel

State Tax University

**СОЦІАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ
VS РИНОК ПРАЦІ ТА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ УКРАЇНИ****SOCIAL ENTERPRISES IN WARTIME CONDITIONS
VS LABOR MARKET AND DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE**

Анотація. Стаття розкриває сутність та сучасні тренди соціального підприємництва в Україні. Соціальні підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні економічної підтримки місцевих громад та реалізації соціальної місії, спрямованої на зміцнення соціальної згуртованості та стійкості суспільства. Представлений аналіз свідчить, що в умовах війни вони забезпечують критичні потреби населення через гуманітарну допомогу та підтримку соціально вразливих груп, сприяють інтеграції постраждалих, відновленню економіки та розвитку місцевих громад. У статті проаналізована демографічна ситуація та рівень безробіття. Незважаючи на виклики, пов'язані з обмеженим фінансуванням і регуляторними бар'єрами, соціальні підприємства успішно функціонують в Україні, що підтверджується їх активною участю у подоланні безробіття та підтримці соціально вразливих груп населення. Регуляторна підтримка та ініціативи на рівні держави створюють сприятливе середовище для розвитку соціального підприємництва, що дозволяє цим підприємствам не лише вирішувати важливі соціальні проблеми, а й стимулювати економічне зростання та соціальну стабільність у країні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, ринок праці, демографія, безробіття, сталий розвиток, організаційно-правові форми, бенефіціари, соціальна відповідальність.

Summary. The purpose of writing the article is to reveal the essence and modern trends of social entrepreneurship in Ukraine. Social enterprises play a key role in providing economic support to local communities and implementing a social mission aimed at strengthening social cohesion and sustainability of society. They not only create jobs and promote local business, but also play a key role in solving social problems, especially during wartime and in the post-war period. These businesses actively engage local resources, implement innovative approaches to problem solving, and help restore social and economic stability. In the conditions of a military conflict, social enterprises provide humanitarian aid, organize support and help people adapt to new living conditions. After the end of the conflict, their role will become even more significant, as they will contribute to the integration of the affected groups, the recovery of the economy and the development of society. The regulatory environment of Ukraine supports these initiatives through legislation, in particular the laws "On employment of the population" and "On development and state support of small and medium-sized enterprises", which provide financial and institutional support for social enterprises. According to the State Employment Service, at the beginning of 2024, 404,939 people used the services of this service, which indicates a significant demand for unemployment benefits. In addition, the number of refugees from Ukraine registered in Europe and other countries since the start of hostilities has exceeded 6 million people. The population of Ukraine has decreased to 29-30 million people, which emphasizes the importance of social support and the active participation of social enterprises in the reconstruction of the country. Social enterprises actively involve various groups of the population, in particular vulnerable categories such as persons with disabilities, youth, veterans, etc. There are already more than 200-300 social enterprises operating in Ukraine, specializing in various

fields, including ecology, retraining and vocational training, support for persons with disabilities and veterans. The support of the state and international organizations contributes to the further development of this sector. However, despite their success, social enterprises face a number of challenges, including limited funding, lack of public awareness and regulatory barriers. The study emphasizes the importance of social entrepreneurship as a key element of Ukraine's sustainable development, especially in the face of constant social and economic challenges. Modern initiatives in this area contribute to reducing unemployment, ensuring social support and creating conditions for long-term sustainable development of the country.

Keywords: social entrepreneurship, social enterprise, labor market, demography, unemployment, sustainable development, organizational and legal forms, beneficiaries, social responsibility.

Постановка проблеми: Соціальне підприємство стало основним інструментом при вирішенні найгостріших суспільних проблем в Україні, особливо під час воєнного стану та стане ключовим в процесі післявоєнного відновлення. У цей складний час, коли держава та громадянське суспільство стикаються з численними викликами, соціальні підприємства беруть на себе відповідальність за розв'язання важливих та значущих для суспільства питань, як підтримка ветеранів та переселенців, відновлення інфраструктури, допомога постраждалим громадам, реінтеграція людей у трудовий ринок, розвиток освітніх програм і збереження культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Соціальне підприємство стало основним інструментом вирішення суспільних проблем в Україні під час воєнного та післявоєнного відновлення О. Ачкасова [2], С. Бойда [4]. Через ведення бойових дій на території України спостерігається стрімке збільшення чисельності вразливих категорій населення, зростає кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб. Також нажалі збільшується число осіб, які отримують інвалідність Л. Валюс [5]. Як зазначає Н. Богацька [3] серйозним кроком на шляху вирішення проблем сучасної України шляхом поєднання ресурсів головних секторів суспільства залишається соціальне підприємство. У попередніх дослідженнях В. Гурочкіна [3; 9–13; 29] зазначала, що соціальні підприємства поєднують соціальні місії з прибутковою діяльністю, зосереджуючись на працевлаштуванні та підтримці вразливих груп. О. Ачкасова [2] та О. Юрченко та О. Свирида [29] підкреслюють, що уряд та міжнародні організації пропонують фінансову та організаційну підтримку для сприяння розвитку соціального підприємства. При цьому, соціальні підприємства також відіграють важливу роль у реінтеграції військовослужбовців та ветеранів. В. Яновська, О. Парфентьева [30] приділяють важливу роль корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого розвитку підприємств. Тому це стає дедалі важливішими елементами сталої системи під час війни, коли підприємства адаптують свою практику для задоволення потреб суспільства та сприяють економічному відновленню. Загалом соціальне підприємство демонструє значний

потенціал для післявоєнної відбудови економіки та соціального розвитку України.

Саме тому систематизація практики соціального підприємства та тренди на ринку праці в Україні стає актуальною, оскільки є невід'ємною частиною стратегії відновлення, об'єднуючи зусилля держави, бізнесу та громадськості для створення більш справедливого та стійкого майбутнього.

Метою статті є розкриття сутності соціальних підприємств та обґрунтування їх ролі на шляху вирішення соціальних питань зайнятості на ринку праці України в умовах війни. У статті розкрито значення соціальних підприємств для підтримки економічної активності, створенню робочих місць та допомозі подоланню негативних демографічних наслідків, зумовлених збройним конфліктом. Об'єктом статті є соціальні підприємства в Україні в умовах війни. Предметом статті є вплив соціальних підприємств на вирішення соціальних питань зайнятості, підтримку економічної активності та подолання негативних демографічних наслідків у контексті збройного конфлікту.

Вклад основного матеріалу дослідження. Соціальні підприємства за своєю соціальною природою виконують важливу соціальну місію, спрямовану на зміцнення соціальної згуртованості та стійкості суспільства. Вони забезпечують економічну підтримку місцевих громад, створюючи робочі місця та сприяючи розвитку місцевого бізнесу. Вони активно залучають місцеві ресурси, впроваджують інноваційні підходи до вирішення проблем і допомагають відновлювати соціальну та економічну стабільність в країні.

Під час війни соціальні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні критичних потреб населення, надаючи гуманітарну допомогу, організовуючи заходи підтримки та створюючи ініціативи, які допомагають людям адаптуватися до нових умов життя. У післявоєнний період їхня роль стане ще більш вагомим, оскільки вони сприятимуть інтеграції постраждалих груп, відновленню економіки та розвитку суспільства в цілому. Крім того, ці підприємства відіграватимуть ключову роль у відновленні економіки, сприяючи соціальним інноваціям, створюючи робочі місця та сприяючи сталому розвитку місцевих громад.

У Законі України «Про зайнятість населення» [18] ще більше доповнює ці зусилля, заохочуючи

працевлаштування вразливих груп, що є ключовим напрямком діяльності багатьох соціальних підприємств. Регуляторне середовище для соціальних підприємств також включає Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [24], який передбачає фінансову та інституційну підтримку підприємств, які сприяють суспільному благу. Ці правові рамки разом створюють сприятливе середовище для процвітання соціальних підприємств, дозволяючи їм виконувати свою подвійну місію соціального впливу та економічної стійкості.

С. Теслюк та І. Демчук зазначають, що незважаючи на відсутність конкретизованого профільного законодавства, в Україні успішно функціонують соціальні підприємства [27]. Однак їх розвиток стикається з такими проблемами, як обмежене фінансування, недостатня обізнаність громадськості та регуляторні бар'єри, про що у своїх наукових дослідженнях говорять В. Горинь та В. Булавінець [7], А. Толстова та С. Сергієнко [28]. У комплексній програмі розвитку малого та середнього підприємництва регіонів на 2021–2023 роки [16], одним із завдань є підтримка розвитку соціального підприємництва в Україні. Державна служба зайнятості пропонує низку активних програм для бізнесу, метою яких є допомогти у вирішенні питань працевлаштування або збереження робочих місць для соціально вразливих категорій населення, таких як:

1. Програма з надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних [22].

2. Програма з надання роботодавцям компенсацій на оплату праці за працевлаштованих зареєстрованих безробітних із числа внутрішньо переміщених осіб [19].

3. Програма з надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні [21].

4. Надання допомоги по частковому безробіттю [20].

5. Організація професійного навчання зареєстрованих безробітних на замовлення роботодавців, зокрема, соціальних підприємств [23].

6. Надання мікрогрантів на створення або розвиток власної справи [8].

7. Програма надання безповоротних грантів у рамках проєкту «єРобота» [15] з окремими напрямками для ветеранського бізнесу.

Отже, найбільша увага в регуляторному середовищі приділяється саме соціальній підтримці на ринку праці. Дані про рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 рік (рис. 1) демонструють такі тенденції:

1. Зниження рівня безробіття спостерігалось з 2000 року до 2008 року, досягнувши мінімального показника у 6,9% в 2007 та 2008 роках. Це супроводжувалося зростанням зайнятого населення, що свідчить про поліпшення економічної ситуації в країні.

2. Економічні потрясіння 2009 року, на тлі світової фінансової кризи, рівень безробіття різко зріс до 9,6%, що відобразило погіршення економічного стану та зниження зайнятості.

3. Стабілізація і подальше підвищення. З 2010 по 2013 роки безробіття поступово знижувалося, але з початком воєнного конфлікту на Донбасі у 2014 році знову зросло до 9,7%. Впродовж наступних років показник безробіття залишався стабільним на рівні 9-10%.

4. З 2014 року спостерігається суттєве зменшення економічно активного населення, яке пов'язане з міграційними процесами та демографічними змінами.

5. 2015–2017 роки характеризуються економічною нестабільністю, рівень безробіття коливався в межах 9,5-9,9%, яка зберігається через тривалі бойові дії та економічні санкції. Незважаючи на деяке зниження економічно активного населення, рівень зайнятості також залишався стабільним, але низьким.

6. Спостерігається покращення ситуації у 2018 році, рівень безробіття знизився до 9,1%, а в 2019 році – до 8,6%. На нашу думку, це пов'язано з відновленням економіки та частковим стабілізуванням ситуації в країні.

7. Пандемія COVID-19 призвела до значного зростання безробіття. У 2020 році рівень безробіття зріс до 9,9%, а в 2021 році – до 10,3%. Це найвищі показники за останні роки, які свідчать про серйозний вплив пандемії на ринок праці. Скорочення зайнятості та економічно активного населення в цей період також є важливими індикаторами економічних викликів.

Загальна тенденція даних свідчать про значний вплив як внутрішніх, так і зовнішніх економічних і політичних факторів на ринок праці в Україні. Ринок праці в Україні зазнав суттєвих змін і викликів у цей період, причому основними чинниками зростання безробіття стали політична криза, військовий конфлікт і пандемія.

Під впливом введення російської армії на територію України загальна кількість біженців, зареєстрованих у Європі/в країні з 24 лютого 2022 року та початок 2024 року налічується 6,168,100 осіб [6]. Загальна кількість біженців з України, зареєстрована за межами Європи 571,300 осіб. Ці дані включають біженців, яким було надано статус біженця, тимчасовий притулок, тимчасовий захист або аналогічні національні статуси, а також тих, хто зареєстрований за іншими формами перебування.

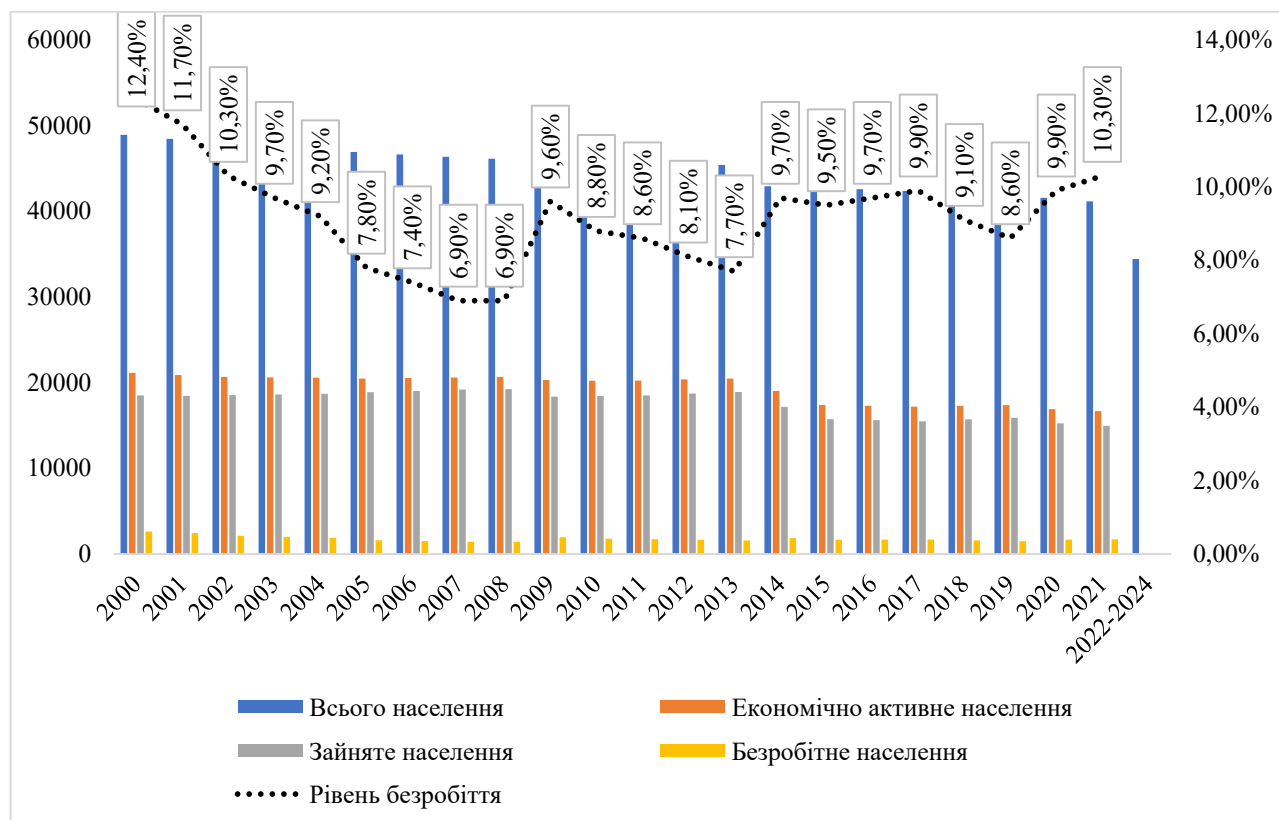

Рисунок 1 – Демографічна та соціальна динаміка показників України, 2000–2024 рр.

Джерело: сформовано авторами за [6; 14; 25]

Орієнтовна чисельність населення України за розрахованими даними складає 34427,9 млн осіб, проте війна принесла значні людські втрати. Орієнтовна кількість людей, які залишилися в Україні станом на середину 2024 року, становить приблизно 29 – 30 млн осіб. Ця оцінка базується на кількох факторах: передвоєнна чисельність населення 41 мільйона осіб, близько 8 мільйонів українців стали біженцями, виїхавши до інших країн, переважно в Європу (крім того, ще близько 5,9 млн осіб є внутрішньо переміщеними особами в середині країни), враховуючи бойові дії та пов'язані з ними втрати, кількість загиблих та поранених важко підрахувати, проте орієнтовні дані варіюються від 2 до 4 млн осіб.

На фоні зазначених даних, зросла потреба в соціальній підтримці, зокрема у сфері працевлаштування. Це підтверджується даними Державної служби зайнятості, послугами якої скористалися 404 939 осіб, що вказує на зростання попиту на допомогу по безробіттю, обумовленого економічними труднощами, пандемією COVID-19 та іншими соціальними викликами. З огляду на значні демографічні зміни та трансформації на ринку праці, допомога по безробіттю стала критично важливим елементом соціальної підтримки населення в Україні.

Отже, за даними Державної служби зайнятості по регіонах України, доцільно виділити наступні тенденції, що зображені на рис. 2:

1. Послуги Державної служби зайнятості отримували 404 939 осіб. Це свідчить про значний попит на допомогу в працевлаштуванні, що може бути пов'язано з економічними труднощами, пандемією COVID-19 та іншими соціальними факторами.

2. Найбільше звернень зафіксовано в Дніпропетровській області (32 490 осіб), Харківській області (28 973 осіб) та Одеській області (23 946 осіб). Ці області традиційно мають велику кількість населення і розвинену промисловість, що пояснює високу чисельність осіб, які потребували допомоги в працевлаштуванні.

3. Регіони з середніми показниками: у Львівській (21 256 осіб) і Полтавській областях (22 579 осіб) також спостерігається значна чисельність звернень. Ці області мають середній рівень економічної активності, що відображається на ринку праці.

4. Найменше звернень зафіксовано у Закарпатській (6 570 осіб), Луганській (5 982 осіб) та Херсонській (6 334 осіб) областях. Припускаємо, що це може бути пов'язано як з меншою чисельністю населення в цих регіонах, так і з особливостями

місцевої економіки. Особливо варто відзначити Луганську область, де через військові дії ситуація на ринку праці є особливо складною.

5. Слід виділити регіональні диспропорції, які характеризують значні регіональні відмінності в потребі населення у послугах зайнятості, що може бути пов'язано з різними економічними умовами, рівнем розвитку інфраструктури, а також демографічними показниками.

Аналіз показує, що попит на послуги Державної служби зайнятості значною мірою залежить від регіональних особливостей, включаючи економічну активність, чисельність населення та вплив зовнішніх факторів, таких як військові дії та пандемія.

Дані щодо діяльності Державної служби зайнятості в Україні показують суттєвий обсяг допомоги, що надається у сфері працевлаштування. З 404,939 осіб, які отримували послуги, 276,181 були безробітними, що становить приблизно 68% від загальної кількості звернень. З них роботу знайшли 143,603 осіб, що свідчить про ефективність служби в питанні працевлаштування, хоча і показує, що значна частка безробітних залишається непрацевлаштованою. Також 25,511 безробітних проходили професійне

навчання, а 12,940 отримали ваучери на навчання, що підкреслює акцент на підвищенні кваліфікації та перекваліфікації.

Участь у тимчасових роботах взяли 20,029 осіб, а 80,650 направлено на суспільно корисні роботи, що свідчить про залучення населення до виконання громадських завдань. Відповідно до даних, було зареєстровано 246,480 вакансій, з яких 209,128 відповідали вимогам форми № 3-ПН, що підтверджує активний попит на робочу силу в країні. Проаналізовані показники відображають активну діяльність Державної служби зайнятості щодо надання різних видів підтримки для безробітних громадян. Проте все одно цифри залишаються значними. Тому слід підкреслити важливу роль соціального підприємництва на шляху подолання безробіття та підтримки соціально вразливих груп в Україні.

Основні напрями діяльності соціальних підприємств в Україні за їх КВедом за період 2014–2024 років, які зареєструвались на порталі «Соціальне підприємництво в Україні» представлено на рис. 3.

Дослідивши історію успіху даних 56 соціальних підприємств слід зазначити, що в даних сферах діяльності відбувається працевлаштування неза-

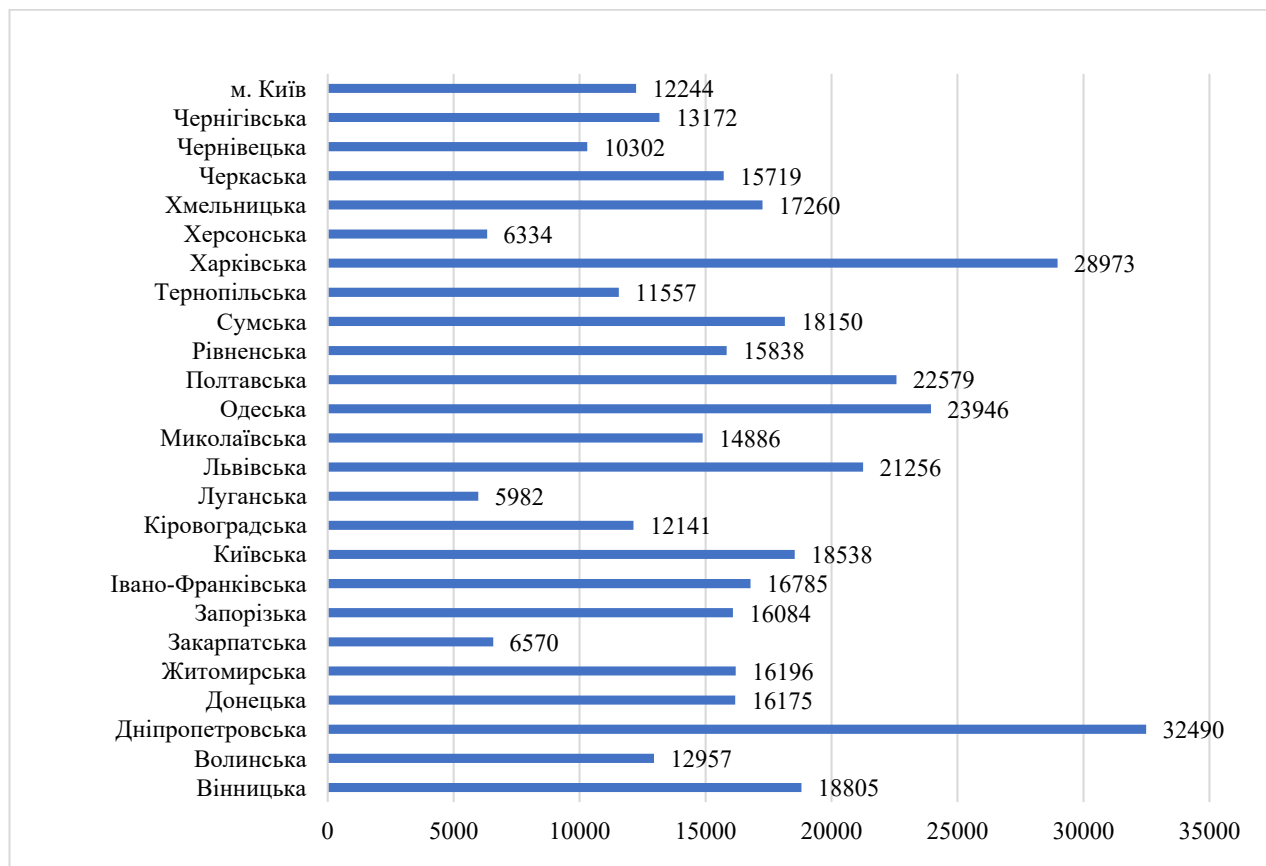

Рисунок 2 – Кількість осіб, які отримували послуги Державної служби зайнятості, у першому півріччі 2024 р.

Джерело: сформовано авторами за даними [1]

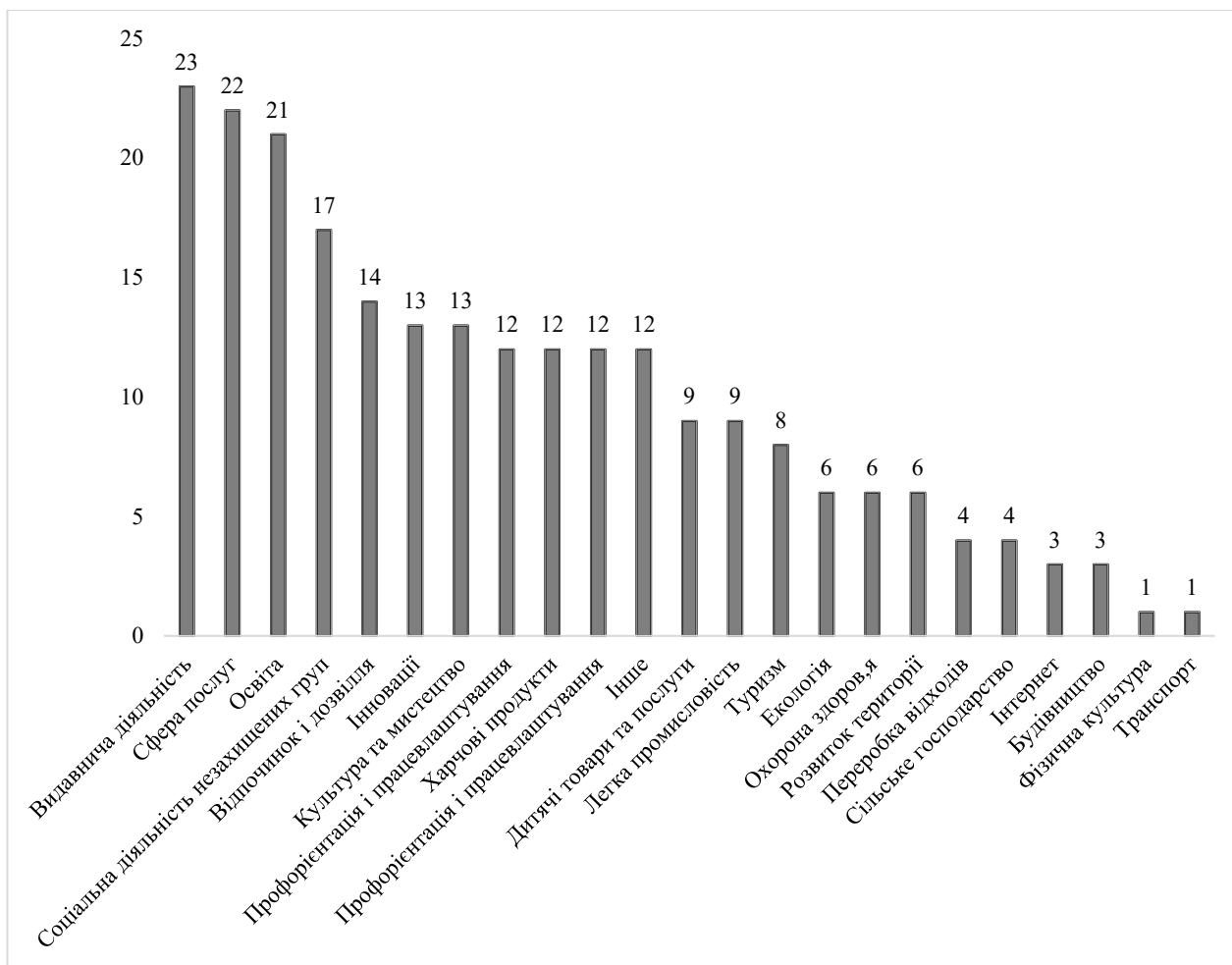

Рисунок 3 – Сфери діяльності соціальних підприємств в Україні, 2014–2024 рр.

Джерело: опрацьовано автором за даними [1]

хищених верств населення та частина прибутку реінвестується (за офіційними даними підприємств наявні декілька КВЕДів, тому сума сфер діяльності перевищує кількість вибірки досліджуваних підприємств).

Соціальні підприємства вже зробили перші кроки для подолання безробіття та бідності, важливими цілями сталого розвитку.

Неурядові організації України, такі як SocialBoost, Український соціальний інститут (USI), Благодійний фонд «Творчі ініціативи», Фонд «Економіка без меж», Асоціація соціальних підприємств України, Глобальний хаб соціального підприємництва, сприяють розвитку соціального підприємництва в Україні і займаються моніторингом кількості соціальних підприємств, їхньої активності і впливу. За систематизованими даними цих організацій, в Україні є близько 200-300 соціальних підприємств. Інформація про кількість соціальних підприємств базується на даних, зібраних від організацій, які отримали підтримку, а також на результатах досліджень і аналітичних звітів. Громадська

організація «Міжнародна агенція змін» планує проведення Конференції Impactpreneurship Code 2024, де анонсується презентація каталогу соціальних підприємств України, на офіційному сайті <https://socialbusiness.in.ua/> представлено перелік зареєстрованих на платформі соціальних підприємств.

Аналізуючи наведені дані щодо організаційно-правових форм соціальних підприємств, слід зазначити, що найпоширенішою формою є Фізична особа підприємця (ФОП), серед 56 підприємств 33 ФОПи, що становить близько 59% від загальної кількості.

Це свідчить про те, що більшість соціальних підприємств воліють діяти як індивідуальні підприємці, що може бути пов'язано з простішою процедурою реєстрації та ведення бізнесу в такій формі. На другому місці товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), маємо 6 підприємств (приблизно 11%). припускаємо, що частина соціальних підприємств обирає ТОВ для більшої гнучкості в управлінні та залученні інвестицій.

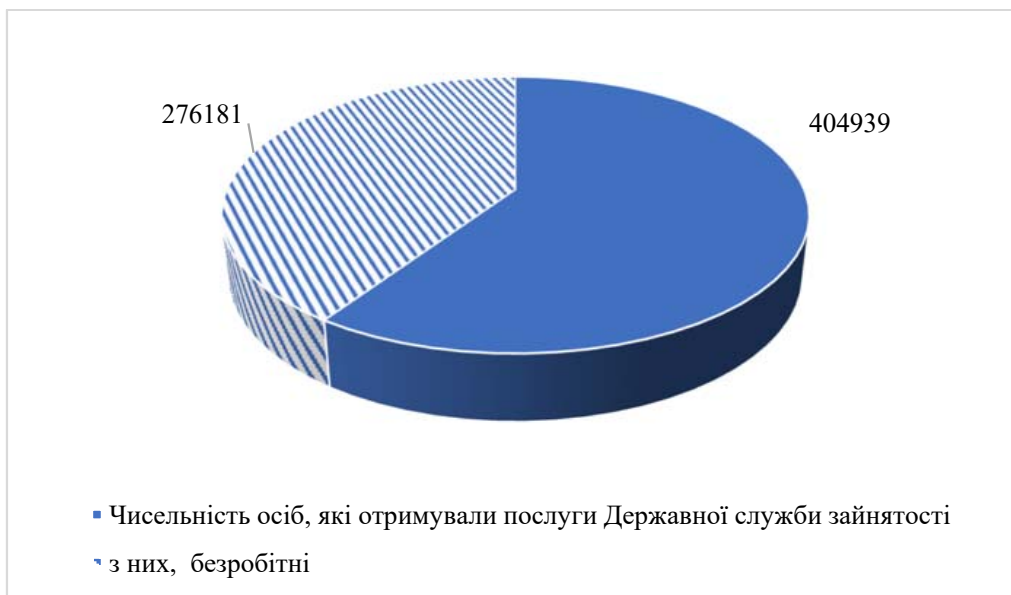

Рисунок 4 – Кількість безробітних з числа осіб, які отримували послуги Державної служби зайнятості, у першому півріччі 2024 р.

Джерело: сформовано авторами за даними [1]

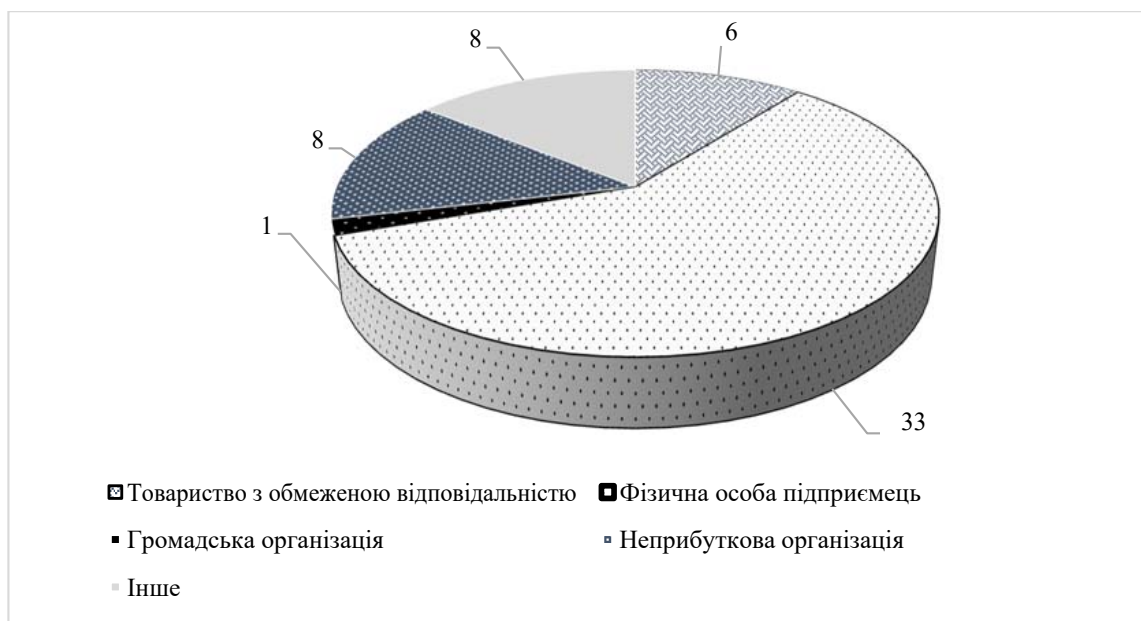

Рисунок 5 – Організаційно-правова форма серед 56 соціальних підприємств в Україні, які зареєстровані на платформі <https://socialbusiness.in.ua/>

Джерело: опрацьовано авторами за даними [26]

Наступна форма – це неприбуткова організація та інші, яких маємо по 8 підприємств (14% кожна) і це підкреслює, що частина соціальні підприємства надають перевагу формам, які дозволяють зосередитись на соціальних цілях, не переслідуючи комерційну вигоду. І лише одна громадська організація представлена на сайті, як прибуткова форми для досягнення своїх цілей. Отже, вибір

організаційно-правової форми може залежати від мети підприємства, потреб у фінансуванні та управлінні, а також від правових і податкових переваг кожної форми. На рис. 6. представлені основні бенефіціари або хмара слів цільової аудиторії соціальних підприємств в Україні.

Соціальні підприємства сприяють позитивно на економіку країни, створюючи робочі місця

Рисунок 6 – Хмара слів цільової аудиторії соціальних підприємств в Україні, 2014–2024 рр.

Джерело: опрацьовано авторами за даними [26]

та вирішуючи важливі соціальні проблеми. Далі наведемо декілька прикладів таких підприємств та їх діяльності.

Підтримка осіб з інвалідністю. Соціальні підприємства, такі як «Диво» та «Творча майстерня Тріумф», спеціалізуються на створенні робочих місць для осіб з інвалідністю. Наприклад, «Диво» займається виробництвом hand-made продукції та організовує тренінги для осіб з особливими потребами, що допомагає їм не лише знайти роботу, а й розвивати свої навички.

Проекти з перепідготовки та професійного навчання. «Генерація успіху» – соціальне підприємство, яке організовує курси та тренінги для молоді та безробітних. Вони працюють у напрямку навчання новим професіям, таким як програмування, дизайн, управління проектами, що допомагає безробітним отримати нові навички та підвищити свої шанси на ринку праці.

Соціальні підприємства у сфері екології, наприклад, «Еко-практика» яке займається збором та переробкою вторинних сировини. Вони не лише сприяють покращенню екологічної ситуації, а й створюють робочі місця для безробітних, включаючи людей з особливими потребами та молодь.

Підприємства для підтримки ветеранів та ветеранок. «Інноваційний центр підтримки ветеранів» допомагає військовим та ветеранам АТО/ООС знайти нові можливості для працевлаштування. Вони пропонують курси перепідготовки, бізнес-

консультування та стартові кредити для створення власних соціальних підприємств.

Соціальні кафе та ресторани. Наприклад, «Кава з собаками» – соціальний ресторан, де безробітні та соціально вразливі особи отримують можливість працювати в кафе та отримувати навички обслуговування. Ресторан також допомагає прилаштувати бездомних собак, що робить проект соціально значущим з кількох точок зору.

Суспільно корисні проекти. Проекти як «Тепле місто» в Івано-Франківську реалізують суспільно корисні ініціативи, такі як освітлення міських просторів, озеленення та благоустрій. Вони активно залучають безробітних до виконання громадських завдань.

Благодійний фонд «Відродження», який реалізує проект «Крила», що спрямований на соціальну реабілітацію молоді, яка повернулася з місць позбавлення волі. Вони забезпечують навчання і трудову зайнятість, допомагаючи колишнім ув'язненим інтегруватися в суспільство і знайти роботу.

Український соціальний інститут реалізує проект «Соціальне підприємництво в Україні», який включає в себе різні ініціативи з підтримки та розвитку соціальних підприємств. Вони надають навчання, менторство і ресурси для соціальних підприємців, що сприяє створенню нових робочих місць і розвитку соціальної економіки.

Культурний центр «Мамай» працює як соціальне підприємство, яке організовує культурні

заходи, майстер-класи та навчальні програми для молоді та осіб з вразливих категорій. Це не лише створює можливості для працевлаштування, але й сприяє культурному розвитку і соціальній інтеграції. «Школа пекарів» у Львові є соціальним підприємством, яке навчає безробітних навичкам випікання хліба і кондитерських виробів. Успішні випускники отримують можливість працювати в пекарнях або започаткувати власний бізнес. Соціальне підприємство «Гармонія», яке організовує виробництво текстильних виробів та одягу, надаючи можливості для працевлаштування жінкам, які постраждали від насильства або перебувають у складних життєвих обставинах. Це підприємство також займається навчанням та професійною підготовкою. Соціальне підприємство «Інклюзія» реалізує проекти, що підтримують людей з різними формами інвалідності через надання робочих місць і створення інклюзивних робочих середовищ. Вони займаються як виробництвом, так і організацією соціальних послуг. «Клуб любителів кави» є соціальним кафе, яке не лише пропонує каву та інші напої, але й організовує робочі місця для безробітних. Це підприємство забезпечує тренінги і професійну підготовку для своїх працівників, створюючи можливості для кар'єрного зростання.

Представлені у статті приклади демонструють широкий спектр соціальних підприємств, що активно працюють в Україні для вирішення проблем безробіття, соціальної інтеграції, під-

тримки вразливих груп і розвитку громад. Вони забезпечують нові можливості для працевлаштування, навчання і соціальної активності, що є важливими компонентами для покращення соціально-економічної ситуації в країні. Вони не лише допомагають людям знайти роботу або нові навички, але й позитивно впливають на громаду загалом.

Висновки. У складних посткризових умовах та під час воєнного стану в Україні соціальне підприємництво має потенціал для вирішення ряду актуальних суспільних проблем і прискорення їх вирішення. Соціальні підприємства допомагають вирішувати питання соціально незахищених верств населення, їх працевлаштування та соціальної адаптації, що робить їх діяльність важливою для відновлення та економічного розвитку країни. Соціальні підприємства здатні вирішувати проблеми, які не під силу ні комерційним приватним, ні державним, ні третім сектору економіки (некомерційним організаціям). Попри труднощі, з якими стикаються більшість установ та організацій в Україні під час воєнного стану, наразі реалізуються заходи фінансової та організаційно-інформаційної підтримки соціального підприємництва з боку держави, вітчизняних і міжнародних організацій. Це створює умови для розвитку соціального підприємництва в Україні, що, в свою чергу, сприятиме покращенню якості життя суспільства, подоланню соціально-економічної кризи та загальному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Аналітична та статистична інформація Державної служби зайнятості : веб-сайт. URL: https://www.dcz.gov.ua/opendata/dataset1?filter=%2Fapi%2F3%2Faction%2Fpackage_show%3Fid%3D000 (дата звернення: 18.08.2024).
2. Ачкасова О. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40>
3. Богацька Н. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № (53). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-4>
4. Бойда С. Соціальне підприємництво як інструмент післявоєнної відбудови економіки України. *Економіка та суспільство*. 2023. № (58). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-25>
5. Валюс Л. Війна в Україні як каталізатор розвитку соціального підприємництва. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 2 (02). С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2>
6. War refugees from Ukraine. UNHCR. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
7. Горинь В., Булавинець В. Соціальне підприємництво як інструмент диверсифікації фінансування соціальної політики. *Агросвіт*. 2021. № 15. С. 29–35.
8. Грант на власну справу. Портал ДІА. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu> (дата звернення: 18.08.2024).
9. Гурочкіна В.В. Інноваційний потенціал та активізація емерджентних властивостей для цілей розвитку промислового підприємства. *Соціальна економіка*. 2020. № 60. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-60-09>
10. Гурочкіна В.В. Механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці: монографія. Хмельницький : ХНУ, 2020. 336 с.
11. Гурочкіна В.В., Калач Г.М. Економічна безпека соціального капіталу країни. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 2, Т. 2. С. 340–344. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-53)
12. Гурочкіна В.В., Ялинчук А.В. Моделювання системних ефектів від соціального інвестування та корпоративних стимулів в системі розвитку людського капіталу промислового підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-288-6-6>
13. Гурочкіна В.В., Рябініна Н.О. Інклюзивний розвиток національної економіки у вимірах соціального капіталу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 5. С. 266–271. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-286-5-48>

14. Демографічна та соціальна статистика. Державний сайт статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
15. «Робота. Портал Дія. URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota> (дата звернення: 18.08.2024).
16. Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу. URL: <https://business.diia.gov.ua/marketplace/fnansuvanna/regional-programs> (дата звернення: 18.08.2024).
17. Нагорна Н.С. Особливості розвитку соціального підприємництва в умовах воєнного стану. *Психологічні студії*. 2023. № (2). С. 146–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.2.19>
18. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_zajnyatist_naselennya.htm (дата звернення: 18.08.2024).
19. Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб. постанова КМУ від 08 вересня 2015 року № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.08.2024).
20. Про затвердження Порядку надання допомоги по частковому безробіттю. Постанова КМУ від 21 червня 2022 р. № 702. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.08.2024).
21. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.08.2024).
22. Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 лютого 2023 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.08.2024).
23. Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних. Постанова КМУ від 24 березня 2023 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.08.2024).
24. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4618-VI> (дата звернення: 18.08.2024).
25. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 pp. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 18.08.2024).
26. Соціальне підприємництво в Україні. URL: <https://socialbusiness.in.ua/> (дата звернення: 18.08.2024).
27. Теслюк С., Демчук І. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 2023. №. 4(32). Р. 116–125. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-116-125>
28. Толстова А.В. & Сергієнко С.П. Розвиток соціального підприємництва в Україні: проблеми та можливості. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i62.134754>
29. Юрченко О. & Свирида О. Соціальні підприємства в Україні: стан та проблеми розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № (3 (03)). С. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-13>
30. Яновська В., Парфентьева О. Історичний аналіз формування концептуальних засад сталого розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 2. С. 231–238. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=16063>

References:

1. Analytychna ta statystychna informatsiia [Analytical and statistical information of the State Employment Service]. Derzhavnoi sluzhby zainiatosti : veb-sait. Available at: https://www.dcz.gov.ua/opendate/dataset1?filter=%2Fapi%2F3%2Faction%2Fpackage_show%3Fid%3D000 (in Ukrainian)
2. Achkasova O. (2022) Rozvytok sotsialnoho pidpriemnytstva v ukraini v umovakh voiennoho stanu. [Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law] *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40> (in Ukrainian)
3. Bohatska N. (2023) Perspektyvy rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. [Prospects for the development of social entrepreneurship in Ukraine] *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (53). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-4> (in Ukrainian)
4. Boida S. (2023) Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument pislivoiennoi vidbudovy ekonomiky Ukrainy. [Social entrepreneurship as a tool for the post-war reconstruction of the economy of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. (58). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-25> (in Ukrainian)
5. Valius L. (2023) Viina v Ukraini yak katalizator rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva. [The war in Ukraine as a catalyst for the development of social entrepreneurship.] *Transformatsiina ekonomika*, no. 2 (02), pp. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2> (in Ukrainian)
6. War refugees from Ukraine. UNHCR. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
7. Horyn V., Bulavynets V. (2021) Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument dyversyfikatsii finansuvannia sotsialnoi polityky. [Social entrepreneurship as a tool for diversification of social policy financing] *Ahrosvit*, no. 15, pp. 29–35. (in Ukrainian)

8. Hrant na vlasnu spravu. [Grant for own business] Portal Diia. Available at: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu> (in Ukrainian)
9. Hurochkina V. V. (2020) Innovatsiyni potentsial ta aktyvizatsiia emerzhentnykh vlastyvoitei dlia tsilei rozvytku promysloвого pidpryiemstva [Innovative potential and activation of emergent properties for the purposes of industrial enterprise development]. *Sotsialna ekonomika*, no. 60. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-60-09> (in Ukrainian)
10. Hurochkina V. V. (2020) Mekhanizmy rozvytku promyslovykh pidpryiemstv v emerzhentnii ekonomitsi : monohrafiia [Mechanisms of development of industrial enterprises in the emerging economy: monograph]. Khmelnytskyi: KhNU, 336 p. (in Ukrainian)
11. Hurochkina V. V., Kalach H. M. (2022) Ekonomichna bezpeka sotsialnoho kapitalu krainy [Economic security of the country's social capital] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, vol. 2. pp. 340–344. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-53](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-53) (in Ukrainian)
12. Hurochkina V. V., Yalynchuk A. V. (2020) Modeliuvannia systemnykh efektiv vid sotsialnoho investuvannia ta korporatyvnykh stymuliv v systemi rozvytku liudskoho kapitalu promysloвого pidpryiemstva [Modeling of systemic effects of social investment and corporate incentives in the human capital development system of an industrial enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 6, pp. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-288-6-6> (in Ukrainian)
13. Hurochkina V. V., Riabinina N. O. (2020) Inkluzyivnyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky u vymirakh sotsialnoho kapitalu [Inclusive development of the national economy in dimensions of social capital] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 5, pp. 266–271. DOI <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-286-5-48> (in Ukrainian)
14. Demohrafichna ta sotsialna statystyka [Demographic and social statistics. State website of statistics of Ukraine]. Derzhavnyi sait statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
15. eRobota. [eWork] Portal Diia. Available at: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota> (in Ukrainian)
16. Marketpleis finansovykh mozhlyvosteï dlia biznesu [Marketplace of financial opportunities for business]. Available at: <https://business.diia.gov.ua/marketplace/finansuvanna/regional-programs> (in Ukrainian)
17. Nahorna N. S. (2023) Osoblyvosti rozvytku sotsialnoho pidpryemnytstva v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of the development of social entrepreneurship under martial law]. *Psykhologichni studii*, no. (2), pp. 146–154. DOI : <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.2.19> (in Ukrainian)
18. Pro zainiatist naseleñnia [On employment of the population]: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 No. 5067-VI. Available at: https://kodeksy.com.ua/pro_zajnyatist_naselennya.htm (in Ukrainian)
19. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia zakhodiv sprianiia zainiatosti, povernennia koshtiv, spriamovanykh na finansuvannia takykh zakhodiv, u razi porushennia harantii zainiatosti dlia vnutrishno peremishchenykh osib [On the approval of the Procedure for implementation of measures to promote employment, return of funds aimed at financing such measures, in case of violation of employment guarantees for internally displaced persons]. Postanova KMU vid 08 veresnia 2015 roku No. 696. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
20. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia dopomohy po chastkovomu bezrobittiu [On approval of the Procedure for providing assistance for partial unemployment] Postanova KMU vid 21 chervnia 2022 r. No. 702. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
21. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia robotodavtsiu kompensatsii vytrat na oplatu pratsi za pratsevlashtuvannia vnutrishno peremishchenykh osib vnaslidok provedennia boiovykh diï pid chas voiennoho stanu v Ukraini [On the approval of the Procedure for providing the employer with compensation for labor costs for the employment of internally displaced persons as a result of hostilities during martial law in Ukraine]. Postanova KMU vid 20 bereznia 2022 r. No. 331. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
22. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia robotodavtsiam kompensatsii za pratsevlashtuvannia zareiestrovanykh bezrobitnykh [On approval of the Procedure for providing compensation to employers for employment of registered unemployed]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 liutoho 2023 r. No. 124. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
23. Pro zatverdzhennia Poriadku profesiinoi pidhotovky, perepidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii zareiestrovanykh bezrobitnykh [On approval of the Procedure for professional training, retraining and advanced training of the registered unemployed] Postanova KMU vid 24 bereznia 2023 r. No. 264. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2023-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
24. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpryemnytstva v Ukraini [On the development and state support of small and medium-sized enterprises in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 No. 4618-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4618-VI> (in Ukrainian)
25. Riven bezrobittia v Ukraini z 2000 po 2021 rr. [Unemployment rate in Ukraine from 2000 to 2021]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (accessed August 18, 2024).
26. Sotsialne pidpryemnytstvo v Ukraini. [Social entrepreneurship in Ukraine]. Available at: <https://socialbusiness.in.ua/> (in Ukrainian)
27. Tesliuk S., Demchuk I. (2023) Rozvytok sotsialnoho pidpryemnytstva v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law] *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. no. 4(32), pp. 116–125. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-116-125> (in Ukrainian)

28. Tolstova A.V, Serhiienko S.P. (2018) Rozvytok sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini: problemy ta mozhlyvosti [Development of social entrepreneurship in Ukraine] *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. no. 62. DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i62.134754> (in Ukrainian)
29. Iurchenko O., Svyryda O. (2022) Sotsialni pidpriemstva v Ukraini: stan ta problemy rozvytku [Social enterprises in Ukraine: state and problems of development] *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. (3 (03)), pp. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-13> (in Ukrainian)
30. Ianovska V., Parfentieva O. (2022) [Historical analysis of the formation of the conceptual foundations of sustainable development]. Istorychnyi analiz formuvannia kontseptualnykh zasad staloho rozvytku. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, vol. 2, pp. 231–238. Available at: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=16063> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 28.08.2024